

Mikael Niemi

Vařit medvěda

argo

Mikael Niemi

Vařit medvěda

Ze švédského originálu *Koka björn*,
vydaného nakladatelstvím Piratförlaget
ve Stockholmu roku 2017, přeložil Zbyněk Černík.
Přebal navrhla a graficky upravila Gabriela Sigaud Plítková.
Grafická úprava a sazba Daniel Trojan.
Odpovědná redaktorka Viola Somogyi.
Korektury Mirka Jarotková.
Technická redaktorka Saša Švolíková.
Vydalo nakladatelství Argo,
Milíčova 13, 130 00 Praha 3,
www.argo.cz, roku 2019
jako svou 3945. publikaci.
Vytiskla tiskárna Těšínské papírny.
Vydání první.

ISBN 978-80-257-2842-0

Naše knihy distribuuje knižní velkoobchod Kosmas
Sklad: Za Halami 877, 252 62 Horoměřice
Tel.: 226 519 383, fax: 226 519 387
E-mail: odbyt@kosmas.cz
www.firma.kosmas.cz

Knihy je možno pohodlně zakoupit v internetovém knihkupectví
www.kosmas.cz

Kengis 1852

*Moje milá sedí v lese,
píseň skládá,
její hlas se vzduchem nese,
zpívá ráda.*

*K tvému srdci blíž
proniknout bych chtěl,
lásky bolest pocítíš,
kéž bych zřít to směl.*

Probouzím se v širém tichu. Svět čeká na svoje stvoření. Obklopuje mě temnota a nebesa. Ležím s očima jako studny upřenýma k vesmíru, ale tam nic není, dokonce ani vzduch. Uprostřed ticha se mi začne chvět a třást hrudní koš. Nárazy nabírají na síle, cosi tam uvnitř roste a hrozí vyhřeznutím. Cosi mi páčí žebra od sebe jako laťky dřevěné klece. Nemůžu nic dělat. Nezbývá mi než se té příšerné síle poddat, jako když dítě leze po zemi pod nohama rozhněvaného otce rodiny. Nikdy neví, kam dopadne další rána. A to dítě jsem já. A ten otec také.

Dřív než je svět opravdu stvořen, vydám se chvatně do svítání. Na zádech mám ranec, v ruce ručně kovanou sekeru. Zastavím se kousek od nízkého chléva a schovám se na kraji lesa. Předstírám, že se zaobírám svým oblečením, to pro případ, že by mě někdo viděl a vrtalo mu hlavou, co tam dělám. Znovu a znovu si kolem bot omotávám tkaničky, z čepice si vybírám neviditelné vší a tvářím se, jako že je vytřepávám do kyseliny v mraveništi. Celou dobu vrhám kradmé pohledy ke dvoru. Ze sporáku v domě stoupá první ranní kouř a ukazuje, že čeleď už vstala.

A pak se objeví ona. V rukou se jí pohupují prázdná vědra. Šátek jí v rozbřesku svítí jako bělokur, tvář s jasnýma očima a tmavým obočím vypadá jako světlý kruh. Tuším hebkost jejích líček a úzké růžové rty, které jako by tlumeně zpívaly a utvářely měkká slovíčka. Když otevře těžká vrata do chléva a vklouzne dovnitř, dobytek s naběhlými vemeny zpozorní a začne dychtivě bučet. Celé se to

odehraje velmi chvatně, až příliš rychle. Snažím se zbystřit smysly, abych si tento výjev uchoval v mysli a mohl si ho znovu a znovu vybavovat. A přesto mi to nestačí, musím ji vidět i zítra. Její boky, pohupující se pod zástěrou, oblá ňadra, ruku, která drží háček vrat. Přikradu se blíž, přeběhnu dvůr jako zloděj a u vrat se zastavím. Pak rukou sevřu kliku. Moje odřená, šlachovitá ruka na místě, kde se před chvilkou nacházela její hebká ručka. Její prsty tam uvnitř objímají velká kravská vemena a nechávají bílé pramínky mléka crčet do vědra. Na okamžik uchopím kliku, jako bych chtěl vstoupit, ale vzápětí se obrátím a spěchám pryč ze strachu, že mě někdo viděl. Ale v ruce si po celý zbytek dne podržím teplo její kůže.

* 2 *

Když se podává jídlo, čekám vždycky až na konec. Schovám se v koutě a proboštova žena mezitím postaví na stůl těžký hrnc s kaší. Kouří se z něj a zvenku je černý jako uhel, jako kdyby ho přinesli přímo z pekelného ohně. Ale kaše uvnitř má zlatavou barvu, je krupicovitá a krémovitá a lepí se na dřevěnou lžici. Brita Kajsa ji míchá širokou vařečkou. Ponoří ji až na dno, potom ji zase vytáhne nahoru a roztrhne tenký škraloup, který se vytvořil na povrchu. Každíčkový kout chalupy zaplní vůně sena a pylu. Děti a služebnictvo čekají, vidím jejich bledé obličej, tichou hladovou stěnu. Brita Kajsa s drsným výrazem ve tváři uchopí misky a začne nandávat velké sběračky těm nejstarším a menší porce těm mladším, nandá čeledi i návštěvníkům, kteří se tu zastavili, na každého se dostane. Pak všichni skloní hlavu a nad tabulí sepnou ruce. Probošt počká, až se všichni uklidní, pak i on sehne hlavu a procítěně poděkuje za chléb náš vezdejší. Přítomní se mlčky pustí do jídla. Slyšet je jen, jak melou čelistmi a olizují lžíce. Ti nejstarší chtějí přidat a skutečně přidat dostanou. Lámou chléb a hbitými prsty pojídají vařenou štiku, a na stole se jako lesklé jehly řadí kosti. Když potom všichni začnou mít dost, hospodyně jakoby náhodou zabloudí pohledem do kouta, kde sedím já.

„Pojď se taky najíst.“

„Já ani nemusím.“

„Jen si pojď sednout. Děti, udělejte Jussimu místo.“

„Můžu počkat.“

Všimnu si, že i mistr se obrátí. Má skelný pohled, vidím, jak se mu v něm zračí muka, která se ze všech sil snaží skrýt. Krátkým pokynutím hlavy mi naznačí, abych popošel ke stolu. Napřáhnu ruku s dřevěnou miskou, kterou jsem si sám vyřezal v Karesuandu a která mě provází po celý život – zpočátku byla bílá jako pleť kojenice, ale časem od slunce, soli a tisícíroho oplachování ztmavla. Cítím tíži, když hospodyně vyprazdňuje velkou lžící, a sleduju, jak vyškrabuje kraje, aby toho víc nabrala. Ale pak už jsem zase zpátky ve svém koutě a se zkříženýma nohama sedím na zemi. Rychle do sebe nacpu tuhou, po ječmenu chutnající kaši, která už stačila vychladnout a má teď stejnou teplotu jako moje ústa. Cítím, jak mi klouže do krku a obklopují ji břišní svaly. Tam se z ní stává síla a teplo, které mi pomáhají žít. Jím vždycky jako pes: hltám a jsem stále ve střehu.

„Pojď si přidat,“ vybídne mě hospodyně.

Ale ví, že nepůjdu. Jím jenom jednou. Beru si jen to, co mi bylo přiděleno, nikdy víc.

Miska je prázdná. Jako polštářkem přejedu palcem po zaoblené stěně a prst si olíznu, lízám a lízám, dokud nemám umyté nádobí. Pak mi miska měkce vklouzne do kapsy. To ona mi poskytuje jídlo, přitahuje jedlé věci, které se naskytnou. Mnohokrát jsem málem padl hladem a vyčerpáním. Ale když jsem vytáhl misku, naplnila se rybí hlavou. Nebo sobí krví. Nebo zmrzlými bobulemi z horské stráně. Jen tak. Sežvýkal jsem to a vrátily se mi síly. Člověk dostává tolik, aby přežil. To je všechno, v co doufám, tak jsem se vždycky protloukal životem. Právě proto jsem si teď sedl na zem. Nikdy bych neměl široké lokty a ničeho se nedožadoval, nikdy bych po ničem nechňapal jako havran ani nesýčel jako rosomák. Radši uhnu. Když mě nikdo nevidí, zůstanu ve stínu. Ale hospodyně, ta mě vidí. Ničeho se nedožaduju, ona mě však přesto obslouží. To je ta její úsečná přívětivost, stejná péče o všechna stvoření, o krávy stejně jako o psy. Všechno živé musí žít. Zhruba tak nějak.

Můžu kdykoli zmizet. Takový je život poutníka. Teď jsem tady a za chvíli budu tam. Postavím se na nohy, chopím se rance a půjdu. To je všechno. Když je člověk chudý, může žít takhle. Všechno, co mi patří, nosím na sobě. Šaty na těle, nůž na opasku. Ocelové křesadlo a dřevěnou misku, lžíci z rohoviny, pytlík se solí. Dohromady to skoro nic neváží. Jsem lehký a mám rychlé nohy, než mě někdo začne postrádat, jsem už v dalším údolí. Nezanechávám po sobě žádné stopy. Ne víc než zvíře. Moje nohy sešlapou trávu a mech, ale ty se zase zvednou. Když rozdělávám oheň, používám stará ohniště, můj popel skončí na popelu druhých, takže je neviditelný. Ulevuju si v lese, vždycky obrátím drn a pak ho zase vtlačím zpátky. Může na něj šlápnout další poutník, a ničeho si nevšimne, jen liška ucítí slabý lidský pach. V zimě vedou stopy mých lyží přes měkká nebesa sněhové pokrývky, vznáším se několik loktů nad zemským povrchem, a když pak přijde jaro, sníh, od kterého jsem se odrážel holemi, roztaje. Člověk může žít takhle, aniž by plundroval a ničil. Aniž by vlastně existoval. Může být pouze něco jako les, jako hromady listů v létě a hrabanka na podzim, jako sníh uprostřed zimy a nesčetné pupeny, které se vylíhnou na jarním slunci. Když nakonec jednoho dne zmizíme, je to, jako kdybychom tu nikdy nebyli.

Můj mistr se trápí. Vidím, jak se mu rty křečovitě svírají, sají a mlskají slova, která se ne a ne zrodit. Stále víc na něj dotírají jeho nepřátelé, neuplyne jediný den bez nových ran a posměšků. A tím jediným, co má na svou obranu, je pero. Proti jejich mečům a holím pozvedá svůj brk, ale slova se nechtějí dostavit. Pokaždé chci sám sebe udeřit, pořádně se štípnout, abych ho vysvobodil. Udělal bych cokoli pro to, aby do něj vstoupilo světlo. Mohl by být mým otcem. Představuju si ho tak, ale když jsem mu to jednou naznačil, rozzlobil se. Pochopil jsem, že mistr má rozpálenou a odvrácenou tvář. Jako pes se svezu na hadrový kobereček. Věrně čekám, můžu tam ležet s čenichem na tlapě dlouhé hodiny, připravený ho kdykoli následovat.

Čelo má poznamenané léty přemýšlení. Je špinavé, možná od tabákové močky, možná od sazí z knotu lampy. Dlouhé vlasy mu visí v mastných pramíncích, tu a tam si je jako větve v lese shrábne rukou dozadu. Osamělý si razí cestu stíny a zarostlými bažinami, kam ještě nikdo před ním nevstoupil. Ale úplně osamělý přesto není. Mlčky ho následuju já, cupitám s čenichem v jeho stopách, sleduju nadehtovanou kůži laponských bot se zobci, šustění slámy v nich a vlhkou vlnu jeho nohavic. Propracovává se dál do neznáma, ale celou dobu jsem tam i já. Mám prázdné břicho, nestěžuju si však. Doprovázím ho jako stín, přilepený k jeho patám.

Na jednom z našich putování jsme se usadili u studánky. Zatímco jsme hasili žízeň, zadumaně mě úkosem pozoroval.

„Jak se z někoho stane dobrý člověk?“ zeptal se nakonec.

Nedokázal jsem mu odpovědět.

„Jak se někdo stane dobrým, Jussi? Co znamená být dobrý člověk?“

„Já nevím,“ zakoktal jsem.

Mistr na mě dál upíral pohled. Vyzařovalo z něj oslnivé světlo, žár.

„Podívej se na nás dva, Jussi. Koukni se na sebe a na mě. Kdo z nás dvou je podle tebe dobrý?“

„Můj mistr.“

„Neříkej mi mistře, když jsme v lese.“

„Chci říct... pan probošt.“

„A proč?“

„Protože jste farář. Zvěstujete nám Boží slovo a můžete nám jménem Hospodina odpustit hříchy.“

„To je moje zaměstnání. Může pouhé zaměstnání učinit člověka dobrým? Copak na světě nejsou žádné špatné kněží?“

„Kdepak, to si nedokážu představit.“

„Kněží, kteří se oddávají pití. Kteří smilní. Kteří div neubijí k smrti svou ženu. Já jsem na takové narazil.“

Neodpověděl jsem. Upřeně jsem zíral na čadící choroš, který jsme nechali doutnat, abychom byli chráněni před hejny komárů.

„Podívej se sám na sebe, Jussi. Nelibuješ si v obžerství. Neopíjíš se.“

„Protože jsem chudý.“

„Sám sebe nijak nevychvaluješ. Když někdo něco nabízí, jsi poslední, kdo se přihlásí, když tě někdo pochválí, odbudeš to mávnutím ruky.“

„Tak to není, pane probošte, já jenom...“

„Často si ani nevšimnu, že jsi se mnou. Musím se obrátit, abych se o tvé přítomnosti ujistil. Jsi tak potichu, až se ztrácíš. Jak potom můžeš být zlý?“

„Ale vy děláte mnohem víc dobrých věcí.“

„Přichází to od Boha, Jussi? Přemýšlej o tom, přemýšlej. Možná mi jenom do ucha našeptává ďábel ctižádnosti, který mě láká

světskou nádherou a slávou? Doufám, že až umřu, lidé si mě budou pamatovat jako jednoho z velikánů. Kdežto tebe, Jussi, škrtnou jako stín, který nikdy neexistoval.“

„Já jsem s tím, co jsem dostal, spokojený.“

„Opravdu?“

„Hm.“

„Právě to tě činí dobrým. Jsi nejmilejší, nejvládnější člověk, s jakým jsem se kdy setkal.“

„Kdepak, pane probošte...“

„To víš, že ano, je to tak, Jussi. Ale počkat. Teď mě poslouchej. Stane se z tebe tím pádem dobrý člověk?“

„Já takhle neuvažuju.“

„Hm, ty se možná řídíš jen svou přirozeností. Ty a já se od sebe v podstatě velmi lišíme. Právě proto nás dva tak často srovnávám. Kdo z nás kráčí po správné cestě, jak má člověk vlastně žít? Vykonávám mnoho dobrého, to je pravda. Ale taky škodím, dělám si z lidí nepřátele, zraňuju své protivníky a šlapu po nich. Kdežto ty nastavíš druhou tvář.“

Všiml si, že se chystám protestovat, a zvedl ruku.

„Počkej, Jussi. Činí tě to dobrým? To tohle měl Stvořitel na mysli?“

Drahnou chvílí jsem pozoroval ováda se třpytivýma zelenkavýma mušíma očima, který mu putoval po nohavicích. Marně se snažil prokousnout látku.

„Naučil jsem tě číst, Jussi. Půjčuješ si moje knížky a zdokonaluješ se. Vidím, že přemýšlíš, ale co z těch svých myšlenek máš? Když se proti tobě někdo postaví, uhneš, vezmeš si svůj uzlík a vydáš se na cestu. Utečeš na sever do hor. Takhle máme reagovat na pošetilost světa? Zamysli se nad tím, Jussi. Děláš správně, když nikdy nikomu neodporuješ?“

„Já bídný červ a poutník.“

Když jsem zacitoval jeho oblíbenou duchovní píseň, probošt se nezdržel úsměvu.

„Ty jsi pozorovatel, Jussi. Všiml jsem si toho. Zkoumáš svět kolem sebe, vid’?“

„Ano, ale...“

„Chceš pochopit, jak to na světě chodí. Ale spravuješ svou hřivnu? To je moje otázka na tebe, Jussi. Co děláš pro to, abys porazil zlo světa?“

Nedokázal jsem odpovědět. V krku se mi udělal knedlík, připadal jsem si nespravedlivě obviněný a dostal jsem chuť odtamtud utéct a opustit ho. Se svými rychlými nohama bych byl hned mimo jeho dosah. Mistr viděl, jak se trápím. Naklonil se ke mně a položil mi na paži svou pěst. Tak mě držel na místě. Přivázal mi ke křídlu šňůrku, jako kdybych byl nepřítelně se třepetající vrabec.

Právě probošt mě naučil vidět. Vidět, že svět kolem nás se může pouhým naším pohledem změnit. Po celou dobu dospívání jsem putoval horskými údolími a březovými lesy, křížoval planiny a s čvachtáním přecházel močály. Byl to můj kraj, znal jsem ho nazpaměť, tu drsnou severskou zem s kamenitými říčními břehy a křivolakými zvířecími stezkami.

A přesto jsem skoro nic neviděl.

Vzpomínám si, jak mě probošt vzal s sebou na jednu ze svých *exkurzí*. Měl jsem ranec plný jídla, kreslicích potřeb a štosů tlustých savých papírů. Urazili jsme značnou vzdálenost. Kvečeru jsme rozbili tábor na *lehtu*, kde nás obklopovala mokrá mozaikovitá bažina. Oba jsme byli unavení. Já jsem rozdělal oheň a začal připravovat naše nocležiště. Mistr lámal chléb a řezal sušené maso na tenké proužky, a přitom jsme na chvojí nabírali nové síly. Komáři bzučeli a štípali. Probošt mi nabídl dehtový olej, ale já jsem místo toho vytrhl z lodyhy vedle sebe hrst listů připomínajících jehličí, rozdrtil je a vetřel si je do zápěstí. Vonělo to jako koření a hmyz se držel stranou.

„Rojovník,“ poznamenal mistr.

„Cože?“

„Ta rostlina, kterou sis vtíral do kůže. *Ledum palustre*.“

„Ledum...?“ zamumlal jsem.

S nadšeným pohledem vstal.

„Pojď se mnou!“

Nechali jsme rance ležet v tábořišti. Vřesoviště s borovicemi se svažovalo a suchá půda brzy přešla v mokrou pohupující se bažinu. Všiml jsem si, jak se mistra zmocňuje horlivost, přidal do kroku, sklonil hlavu a očima těkal na všechny strany.

„Tuhle bylinkovou zahrádku jsem chtěl navštívit už dávno,“ vysvětlil. „Konečně tu stojím před vším tím bohatstvím.“

Podíval jsem se. Byl to močál. Rozsáhlý a plný vody.

„Co vidíš, Jussi?“

„Nic.“

Obrátil se a pousmál se.

„Nic? A co je tohle všechno?“

„Tráva.“

„Kdepak, Jussi. To není tráva, ale ostřice.“

„Aha, ostřice. Tak v tom případě vidím ostřici.“

Zhluboka se nadechl a obrátil se k mokřinám. Pochopil jsem, že právě tam jdeme. Byl začátek července a všude dosud stála voda. Jako ochranu proti masožravému hmyzu, který se líhl v každé louži, jsme měli oblečení, které nás zahalovalo od hlavy až k patě, a kolem krku šátek.

„Z tohoto místa vidím dobrou desítku druhů, Jussi. Teď mluvím jenom o ostřici. A vrby, ty záhadné rostliny. Všiml sis, kolik druhů jich tu je? Vidíš je?“

„Ne.“

„A podívej se tamhle! Ty prozkoumáme důkladněji zítra. Koukni, jak září!“

„Myslíte ty květy?“

„Orchideje, Jussi! Orchideje v našich drsných severních končinách. Podívej se, přímo před tebou!“

Pohlédl jsem dolů. U nohy mi čněla malá lodyha, málem jsem na ni šlápl.

„Podívej se pořádně, Jussi, skloň se. *Orchis*. Má nepravidelný květ, okvětní lístky jsou šestičetné s pyskem.“

Lodyha byla plná tmavě růžových kvítků. Mistr ji opatrně uchoopil. Musel jsem si v tom mokru kleknout, abych pořádně viděl.

„Blíž, Jussi, blíže. A přičichni si.“

Přiblížil jsem chřípí až těsně ke květu a nadechl se. Do nosu mi zavála slabá, sotva citelná nasládlá vůně a zase zmizela.

„Cítil jsi to? Cítil jsi něco?“

„Ano...“

„Myslím, že takhle voní Bůh.“

Tam, kde jsem dřív viděl jenom stromy, trávu a mech, jsem teď nacházel tisícinásobné bohatství. Ať jsem pohlédl kamkoli, čekaly mě nové objevy. A všechno se dalo pojmenovat a roztrdit na samostatné straně nesmírné Boží encyklopedie. Byl zážrak pozorovat, jak každá rostlinka dokáže být proměnlivá. Objevovat pod lupou, jak stonek pokrývají drobné stříbřité chloupky, jak je okraj lístku vroubkovaný, zvlněný nebo zubatý, a uvědomovat si, že tyto charakteristické znaky nejsou náhodné, nýbrž každý patří svému druhu.

Probošt mi vysvětlil, že se všechny rostliny dělí na rody a druhy. Že jednoděložné, například trávy nebo lilie, mají rovnoběžně uspořádanou listovou žilnatinu. Kdežto dvouděložné mají hlavní středovou žílu, z níž vybíhají postranní žilky, jako na listech břízy. Vysvětlil mi, proč se některé rostliny chlubí velmi nápadnými květy, jako je květ leknínu nebo hrozen vrbovky. Právě tyto rostliny opyluje hmyz. Zatímco jiné květy není skoro vůbec vidět, například šedé nebo zelenavé formy olší a trav, které rozprašují mračna pylu s pomocí větru. Květiny se čtyřmi okvětními lístky se jmenují *Cruciferae* a okolíčnaté *Umbelliferae*. Dále existují vikvovitě se stavbou připomínající motýla. Při pohledu na rozkvetlou mokřinu se probošt občas zbožně zarazil a s povzdechem si posteskl, že život je příliš krátký, že netrvá natolik dlouho, aby se do něj tohle všechno vešlo.

Pak si klekl, vytáhl lupu a podíval se na lodyhu vysokou sotva jako prst, kterou na zemi objevil.

Právě mistr mě naučil tajemství paměti. Takhle znalost se dala nejlíp osvojit očima. Když jste narazili na rostlinu, kterou jste ještě nikdy neviděli, měli jste ji nejdřív obejít a ze všech stran si ji prohlédnout. Potom jste se měli sklonit a podrobně prozkoumat každou částičku listů, tvar stonku, kališní a korunní lístky, zbarvení pylu, úplně všechno bylo třeba důkladně prostudovat. Takto jste si ve svém nitru uchovali obrázek. A když jste na něj narazili příště, třeba i o deset let později, probudila se ve vás radost z toho, že rostlinu poznáváte. Horší to bylo se všemi latinskými názvy, ty jsem řešil neustálým omíláním. Když jsem se dozvěděl, že se bíle kvetoucí tužebník jmenuje *Filipendula ulmaria*, pokusil jsem se si to sám pro sebe dvacetkrát, ba dokonce stokrát zopakovat, a přesto se stávalo, že už o pouhých několik hodin později jsem si to nepamatoval.

Po mnoha vycházkách s proboštem se změnil můj způsob vidění. Z bylin a stromů se stali přátelé, jedinci, které jsem poznával jako živé bytosti. „Vida, tak ty se tady vyhříváš na sluníčku. A tamhle máš bratra a sestru.“ Když přišlo léto, prožíval jsem radost ze znovushledání, těšil jsem se na setkání s každou bylinou a učil jsem se, kdy kvete. Právě díky skutečnosti, že jsem se seznámil s rostlinami, se mi zbystřil cit pro všechno, co se nějak odlišuje. Uprostřed mokrého smrkového lesa jsem narazil na něco nového a neznámého. Dřív bych na něco takového bezmyšlenkovitě šlápl. Ale teď jsem se zastavil a ukázal na to. Probošt radostně přikývl.

„*Corallorhiza trifida*,“ pravil. „Korállice trojklanná. Ta tady na severu není moc běžná. Výborně, Jussi, výborně.“

Jeho povzbuzení mi rozpálilo tváře. Rychle jsem se sehnul. Rozpoznal jsem typickou orchidej s šestičlenným okvětím a zvláštním tvarem pysku a začal jsem odříkávat dokola: „*Corallorhiza trifida*, *Corallorhiza trifida*...“

I ona se měla brzy stát mou přítelkyní.

* 4 *

Jednou večer jsme s proboštem lisovali v jeho pracovně naše nejnovější objevy. Našli jsme je na mokřině nedaleko od Kengisu. Zvlášť z několika nenápadných lodyh ostřice se probošt roztřásl jako lovecký pes. Všechny exempláře – s pečlivě uloženým kořenem, zabaleným do měkké tkaniny – jsem opatrně donesl domů v jeho botanické torbě. Teď jsem mu pomáhal vyměnit vlhké savé papíry za suché, abychom rostliny co nejlíp uchovali. Společnými silami jsme utáhli lis, napínali jsme ho, až praštelý provazy, a pak jsme ho zajistili dřevěnými kolíky.

Uprostřed práce jsme slyšeli, jak se otevírají venkovní dveře a nějaký cizí hlas volá pana faráře. Vzápětí se ozvalo zaklepaní a pootevřenými dveřmi do pracovny nakoukla dcera Selma.

„Otče.“

Probošt se utřel kusem hadru a posbíral tabák, který jsem mu zrovna nařezal z copu.

„Už jdu.“

V témž okamžiku se dveře otevřely dokořán a s dupotem vstoupil mladý hromotluk. Bylo na něm cosi nepříjemného, nepřítomný pohled, cosi, co mě znepokojovalo. Všiml jsem si, že se ve mně rozezněly varovné signály, a ihned jsem pochopil proč. Ten člověk má strach.

„*Kirkkoherra*,“ zakoktal finsky, „pane faráři, musíte přijít.“

Probošt upřel na hosta klidný pohled. Vůbec nijak nedával najevo nelibost nad tím, že jsme byli vyrušeni. Přesto jsem věděl, že tady

v jeho hájemství mu velmi záleží na tom, aby měl klid na práci. Mladému muži kapal z nosu pot a košili měl promáčenou, jako by dlouho utíkal. Rukama dělal křečovitě posunky, jako kdyby chtěl zdůraznit, že má naspěch, jako kdyby do něčeho tloukl.

„Co se stalo?“

„Je... my nevíme... byla s krávama v lese.“

„O kom to mluvíš?“

„O naší děvečce Hildě... Hildě Fredriksdotter Alatalové.“

Když jsem uslyšel to jméno, napnul jsem uši. Tu ženu jsem znal. Pracovala na jednom z blízkých statků, často jsem ji vídal s hospodářovou rodinou v kostele. Bylo to baculaté bledé děvče s pršáčkem a trochu pomalými pohyby. V ruce vždycky svírala kapesník, jako nějaká stará babka. Když se dostala do duchovního vytržení, utírala si jím oči a nos.

„A?“

„Ta holka... Je pryč. Musíte, pane probošte, hned přijít.“

Probošt se podíval na mě. Bylo už dost pozdě a oba jsme po celodenním putování byli unavení. Ale bylo léto, takže celou noc bude světlo. Mladík si všiml našeho váhání a několikrát přešlápl na místě, zdálo se, že chce probošta popadnout za límec a násilím ho odtáhnout.

„Přijdeme,“ slíbil probošt. „Jussi, dej mu napít.“

Chvatně jsem zašel do domu a podal zpocenému návštěvníkovi sběračku vody. Chlemtal jako kůň.

Když jsme dorazili na statek, bylo už hodně pozdě. Muž, který pro nás přišel, se jmenoval Albín a byl to nejstarší syn v domě. Celou cestu běžel nějakých třicet metrů před námi, vždycky na nás počkal a pak zase vyrazil. Já a probošt jsme jako zkušení poutníci udržovali stejné, stabilní tempo. Když jsme dorazili na dvůr statku, vyvalili se proti nám jeho obyvatelé, museli nás vyhlížet z oken. Byl to hospodář se ženou a za nimi hejno ospalých dětí s rozčuchanými čupřinami. Hospodář ani jeho syn se nezdržovali tím, že by nám

něco nabízeli, místo toho se ihned vydali po pěšině do lesa. My jsme šlapali těsně za nimi. Prodírali jsme se houštím a slunce se zatím blížilo k obzoru na severu. Heikki Alalehto – tak se hospodář jmenoval – nám trhaně a nesouvisle líčil, jak se děvečka Hilda ráno jako obvykle vypravila s krávami do lesa. Ale večer se nevrátila na dojení. Většina dobytka se sama od sebe přiloudala do chléva, ale po děvečce ani vidu, ani slechu.

„Třeba hledá nějakou zatoulanou krávu?“ napadlo probošta.

Heikki souhlasil, že je to možné. Jenže se ještě nikdy nestalo, že by se tak opozdila.

Otec se synem tu a tam zavolali dívčino jméno. Ozvěna jejich hlasů se odrážela od nějakého vzdáleného kopce. Já a probošt jsme byli zticha. Viděl jsem, jak mistr spočinul pohledem na jedné rostlině z čeledi *Graminae*, kterou zřejmě neznal, a všiml jsem si, že ji rychle utrlh a vložil si ji do rance.

V hloubi lesa jsme dorazili na jednoduché tábořiště. Ve vyhaslém ohništi dosud leželo několik spálených větví.

„Tady si Hilda obvykle dělá přestávku.“

Heikki se už chystal k ohništi vykročit, když mu probošt pevně stiskl paži. Drahnou chvíli pak místo mlčky zkoumal. Pohled mu sklouzl z ohniště na nalámané chvojí, na kterém dívka seděla. Na zemi ležela převrácená malá bandaska, spadlo z ní víčko a na mech vyteklo trochu kyselého mléka, tak bílého, až se zdálo, že světélkuje. Probošt naklonil hlavu ke mně.

„Co vidíš, Jussi?“ zeptal se tlumeným hlasem.

„No... že tu Hilda odpočívala. Udělala si ohýnek. A pak převrhla bandasku s kyselým mlékem.“

„Víš, že to udělala ona?“

„Ne... to asi ne.“

„Používej oči. Pověz mi, Jussi, co se stalo.“

Mluvil tlumeně a zároveň naléhavě. Netrpělivě si odhrnul ofinu, která mu neustále padala do očí. Všechno jsem se snažil zachytit každou podrobnost a vybavit si obraz děvečky.

„Hilda tu odpočívala u ohně. Zřejmě kolem poledne, když slunce stálo nejvýš. To je doba, kdy člověk dostává hlad. Ale najednou se něco stalo, a ona odsud utekla. Nebo... možná neutekla, ale já si to přesto myslím. Mám takový pocit. A potom možná... ano, zabloudivla. Netrefila zpátky. Tak se to asi mohlo odehrát. Aspoň já si to myslím.“

„Vycházej jen z toho, co vidíš,“ připomněl mi mistr a štípl se do dolního rtu. „Drž se fakt. Co máme před sebou?“

Pochopil jsem, že je se mnou nespokojený. Drahnou chvílí jsem se ze všech sil snažil vyčíst z místa před námi víc.

„Na keři zůstal viset její šátek. Když odsud odcházela, nestihla si ho vzít. Takže musela mít naspěch.“

„Výborně, Jussi.“

Heikki, zjevně netrpělivý, podupával. Chtěl, abychom přestali řečnit a začali hledat, ale probošt dal jasně najevo, že musíme počkat. Přivřel oči a jako by zamžoural.

„Ten šátek si na keř dala uschnout,“ pronesl. „Pověsila ho tam tedy kolem poledne, kdy bylo takové horko, že se zpotila. Navzdory vedru si ale udělala oheň, aby zahнала komáry. Oheň hořel, ještě když odcházela, jenže pak vyhasl. Je vidět, že dřevo uprostřed shořelo a lehký popel, který z něj zůstal, vítr sfoukl východním směrem na brusinčí. Teď je bezvětří, odpoledne ovšem foukalo východním směrem. Od té doby, co zmizela, muselo tedy uplynout několik hodin. Byla sama?“

„Hm... asi ano. Chci říct, že určitě.“

„Proč?“

„Kdyby za ní někdo přišel, vzala by si jako slušná dívka ten šátek.“

„To je možné. Každopádně žvýkala kus chleba, když se cosi stalo. Převrhla bandasku s mlékem a chléb jí spadl do mechu.“

„Do mechu... Ale tady přece žádný chleba není.“

Probošt ukázal na soušku hned vedle nás.

„Vidíš tamtu větev? Tenké bílé vločky. To je zaschlé kyselé mléko. Museli se v něm procházet malí ptáčci, kteří se na tu větev znovu

a znovu vraceli. V rozlitém mléce zřejmě skončilo nějaké jídlo, pravděpodobně kousek chleba.“

„Ano, samozřejmě!“ vyhrkl jsem obdivně.

„To děvče se tedy odsud vyřítilo. Vidíš ty stopy v mechu? Když člověk utíká, dělá takhle dlouhé kroky.“

Teprve teď jsem si všiml sotva znatelných prohlubní, na které ukazoval.

„Ale jsou tu přece i... větší stopy?“

„Výborně, Jussi. Někoho, kdo byl větší než ona. A těžší. Vidíš, že ty stopy jsou hlubší.“

Heikki, který nás poslouchal, zničehonic zakvílel. Dřív než ho probošt stačil zadržet, vyrazil ke kmenu borovice a ukázal na něj rukou. Kůra byla čerstvě poškozená. Heikki přešel špičkou prstu po hlubokých rýhách.

„*Karhu!*“ pronesl s hrůzou v očích.

„Medvěd!“ opakoval jsem vyděšeně jako ozvěna.

Probošt pečlivě zkoumal stopy po drápech.

„Musíme svolat lidi a pročesat to tady,“ prohlásil. „Někdo o tom musí donést zprávu komisaři Brahemu. Obávám se, že tu nebohou dívku potkalo něco zlého.“

Heikki, zjevně vyděšený, přikývl a začal do letní noci kolem sebe vrhat bázlivé pohledy. Pak se rozběhl po pěšině zpátky ke statku. Naproti tomu probošt setrval na místě. Viděl jsem, jak opatrně zvedá bandasku a ze všech stran si ji prohlíží. Potom strčil prst do rozlitého mléka, zamíchal je, rozmazal, a objevil cosi dlouhého a skoro neviditelného. Pochopil jsem, že je to vlas. Očistil ho, zabalil do kousku látky a strčil si ho do kapsy. Stejně důkladně prozkoumal dívčin ranec, který tu dosud, rozvázaný, stál opřený o drn trávy. Beze slova znovu prozkoumal stopy po drápech na stromě. Pak jsme se vydali podle šlépějí na zemi a pozorně jsme je sledovali. Viděl jsem, jak se mistr shýbá a cosi sbírá, a pak jsme pokračovali. Šlépěje byly znatelné nějakých padesát kroků, potom se zem zvedla a ztvrdla. Stopy se daly hůř sledovat a brzy jsme je úplně ztratili.

Stále neklidnější jsme se vraceli na Heikkiho statek. Volal jsem Hildino jméno a rozmrzele jsem se rozhlížel. Husté vrboví náhle vypadalo hroživě. Mohlo se v něm skrývat něco velkého. Každým okamžikem se to odtamtud mohlo vyřítit a zakousnout se mi do krčních šlach. Probošt pohyboval rty, zdálo se, že mluví sám se sebou, nebo možná s vyššími mocnostmi. Sám jsem sebral velkou větev a zamával jí ve vzduchu. V pravidelných intervalech jsem jí tloukl do kmenů stromů, které jsme mĳeli, a slyšel jsem, jak se v mlžných závojích letní noci rozléhají tupé rány.

Přišla neděle a věřící se shromáždili před kostelem v Kengisu. Stál jsem mezi nimi a potajmu jsem se rozhlížel po své milované. Obvykle měla společnost několika dalších děvčec, dohromady připomínaly kytici letních květů a ona byla tím nejkrásnějším. Vždycky jsem děvčata následoval do kostela, kráčet jsem několik kroků za nimi, tak blízko, abych tušil její vůni. Tu a tam nastala ve vratech tlačence, lidé se mačkali zezadu a to jsem se pak někdy ocitnul tak blízko ní, že jsem se dotýkal látky jejích šatů. Mezi mnou a její pokožkou byla jen ta tenká tkanina, její teplá nahota. Každou neděli jsem doufal, že se to stane.

Majitel hutě dosud nedorazil, panstvo obvykle patřilo k těm, kdo přijížděli poslední, což určitě bylo myšleno jako řafka proboštovi. Sohlberg kdysi hlasoval proti jmenování kontroverzního proroka z Laponska zdejším farářem, a když k tomu přesto došlo, odvolal se, býval by dal přednost povolnému vikáři Sjödingovi. Probošt totiž dával od samého začátku najevo, proti čemu hodlá bojovat:

„Finové a Švédové si klekají před soudkem s kořalkou, lezou po čtyřech, poněvadž jsou tak opilí, že se neudrží na nohou, a s hlavou plnou chlastu pláčou na počest Boha.“

V Karesuandu měl úspěch. Skoro celá farnost začala abstinovat, jen zvoník se dál pevně držel láhve. Dokonce i hostinští vylili ze sudů alkohol a polepšili se. Ale tady v pajalské farnosti byla jiná situace.

„Třetina obyvatel jsou hostinští, třetina opilci a třetina ubozí chudáci, kteří nevyžijí bez podpory,“ konstatoval probošt.

Teď stáli kritičtí měšťané z Pajaly v mumlajících skupinkách. Mezi jinými kupec Forsström a exekutor Hackzell, obklopení svými rodinami a přívrženci. Oba pánové podali na probošta stížnost na kapitulou kvůli nesnesitelnému ovzduší při bohoslužbách: lidé křičí, v uličce tančí páry a sám probošt používá mimořádně hrubý a pohoršlivý jazyk, který se nehodí do kostela. Až se biskup dozví o chaosu, který zde vládne, začne proboštovi hořet půda pod nohama.

Leckdo se domníval, že se probošt zkrátka a dobře zbláznil. Pověsti o jeho kouscích v Karesuandu doputovaly daleko za hranice severu. Pokud však někoho vyděsily, o to víc se vyrojilo zvědavců. Kdo by si nechtěl poslechnout bláznivého faráře? Proto do kostela přicházeli lidé ze široka daleka, aby si užili legrace.

Od silnice teď v kočáře taženém koněm dorazil z Pajaly korpulentní komisař Brahe v uniformě. Vystoupil, kostkovaným kapesníkem si ze zátylku otřel pot a těžkým krokem, připomínajícím vola, se začal kolébat ze strany na stranu. Vědom si svého významu nedbale zdravil napravo nalevo. Už několik dní vedl pátrání po zmizelé děvečce Hildě Fredriksdotter a teď se kolem něj houfovali zvědavci, aby se dozvěděli, co se stalo. Z kozlíku slezl četník Michelsson, o hlavu menší a podstatně chatrnější konstituce. V ruce mačkal prostou kšiltovku a tu a tam stiskl tenoučké rty, takže vypadaly jako čenich. Michelsson měl nazrzlé vlasy, ale ty mu navzdory jeho mládí už natolik prořídly, že mu z nich zůstal jen tenký věneček kolem bledého temene.

Přistoupil jsem blíž a uslyšel, jak komisař Brahe varuje návštěvníky kostela před medvědem zabijákem, který se potuluje kolem. Během pátrání v terénu se po netvorovi našly stopy, objevila se zabitá losí telata, zbytky kostí roztahaných po okolí a mraveniště rozrytá mohutnými tlapami. Ale na tu ubohou dívku dosud nenařazili. Netvor ji musel sežrat se vším všudy. Brahe nabádal lidi, aby se nevydávali sami do lesa, a pokud tam přece jen půjdou, aby si s sebou na obranu brali velkou sekeru.

Pak se od fary ozvaly ženské hlasy:

„*Pappi, pappi...*“

Lidé zvedali ruce a tlačili se dopředu. Pochopil jsem, že přichází probošt. Byl natolik drobné postavy, že si musel razit cestu davem pomocí pohybů paží, které připomínaly tempa při plavání. Vrhla se k němu mladá děvečka, objala ho kolem krku a propukla v křečovitý pláč. Probošt jí cosi zamumlal do ucha, ale ona ho nepustila, společnými silami ho museli ochránit ti, co stáli vedle. Všiml jsem si významných pohledů panstva. No jo, všechny proboštovy ženské, člověk tuší, co se asi děje za zavřenými dveřmi duchovních rozhovorů.

Potom dorazil další koňský povoz. Vystoupil z něj majitel hutě Karel Johan Sohlberg se synkem. Měl na sobě tmavý oblek, košili a vestu. Byl to podnikavý pán, který sem přišel z kraje kolem Karlaskogy jako hutní inspektor a postupně převzal všechny části hutě. Lidé se ukláněli, dělali pukrlata a smekali čepice a Sohlberg se ubíral ke shromážděným měšťanům. Krátce kývl na probošta, který stál o kousek dál, bylo cítit, že mezi nimi panuje chlad. Komisař Brahe majiteli hutě zasalutoval a cosi pronesl, neslyšel jsem co. Ale pak jsem uviděl, jak Sohlberg vytahuje velkou peněženku a vyndává z ní několik bankovek.

„Ten, kdo skolí medvěda zabijáka, dostane odměnu!“ pronesl hodně nahlas.

Jeho středošvédské nářečí bylo v těchhle končinách neobvyklé, leckdo se tvářil nechápavě.

„*Kyllä se hyvän rahan saapi joka karhun tappaa,*“ přeložil komisař Brahe.

Uložil peníze do čepice od uniformy a rozhlédl se, zjevně spokojený s tím, že je středem pozornosti. Forsström a Hackzell honem vytáhli svoje prkenice. Pak Brahe sbírku předal Michelssonovi, aby v ní pokračoval mezi prostým lidem. Vzápětí se ozval cinkot, to ti méně zámožní házeli do čepice měděné mince.

„Nechcete, pane faráři, přispět?“

Michelsson upřel na probošta vodnaté modré oči.

„Nemám u sebe žádné peníze.“

„Vůbec žádné?“

Michelsson nedokázal skrýt posměšný tón. Nový probošt je skrblík, to každý ví. Přesto k němu od probuzenců přitékají velké peněžní částky. Ale nekončí jich většina v jeho kapse? V kraji se o tom šuškal.

Probošt se obrátil a vstoupil do vrat kostela. Probuzenci se tlačili za ním. Slyšel jsem, jak nabádá ty nejneodbytnější, aby si dali pozor na modloslužebnictví, nesmějí zapomenout, že on je jenom nástroj Boží. Ale probuzenecké hnutí bylo jako oheň. Ani on je nedokázal uřídit. A když pak nastal čas kázání, nešetřil střelným prachem:

„Dřív kněží kázali evangelium bohatým. Děvkám, které neprojevovaly lítost, a zlodějům, kteří dál kradli. Ti všichni slyšeli evangelium tak libé, že poběhlicím začalo stříkat mléko a obchodníci s kořalkou prolévali krokodýlí slzy. Naproti tomu já kážu chudým, truchlícím, pochybujícím, obtíženým, plačícím, všem, kdo ztratili naději. K čemu je dobré, když řeknu hostinskému, že je mravný a dobrý? Pomůžu mu do pekla. Kněz by místo toho měl říct: Váš otec je ďábel a vy sami děvkaři a děvky. Vzpíráte se Duchu svatému, a pokud se neobráíte, nikdo vás z pekla nedokáže vytáhnout.“

Probošt mluvil příjemně znějícím a vyrovnaným hlasem. Jeho prostá, lidová finština nemilosrdně vnikala do mysli věřících. Brzy se ozvalo první zanaříkání. Do vzduchu vyletěla kymácející se paže. Pak jedna z babek vstala a vzápětí se zvedla další. Mezi lavicemi se začal šířit houpavý pohyb, bylo cítit, jak se lidé stále víc mačkají, vystupovali do uličky, aby se mohli pohybovat volněji. Jejich tváře naháněly hrůzu, strnulé oči, napjaté přežvykující čelisti, nesrozumitelná slova splývala s úzkostí a naříkavými výkřiky. Cítil jsem proboštův pohled. Naklonil jsem horní část těla dopředu a začal se pohupovat sem a tam jako moji sousedé, zakryl jsem si tvář a zašilhal po ženském oddělení. Seděla tam. Moje milovaná. Oddechovala tak prudce, až se jí dmul hrudní koš, měla přivřeně

oči a rty cosi mumlaly. Naplnilo mě zoufalství, ucítil jsem, jak moc po ní toužím. Obličej mi zvrásnily slzy. Udělal jsem totéž co ostatní, vystavil ho světlu a ukázal proboštovi dvě ošklivé, zmáčené tváře.

Majitel hutě se s napjatými čelistními svaly ošíval. Hackzell vytáhl kus papíru a začal si cosi poznamenávat. Seděli tam obklopení vlastními křičícími dělníky, děvečkami, čeledíny a chalupníky z Kengisu a Pajaly, kteří zvedali k nebi zařaté pěsti. Síla této masy vzbuzovala obavy. Z toho přece nemůže vzejít nic dobrého?

Probošt však nemilosrdně pokračoval ve svém hřímání, tlačil přítomné věřící stále dál, až se nakonec potáceli na samém kraji pekelné propasti, takže na vlastní oči spatřili ohně a sirná jezera a ucítili páchnoucí dech podsvětí. Teprve tehdy, když se zdálo, že všechno je už ztracené, se zhluboka nadechl. A pak dovnitř vpustil světlo. Nejdřív jen paprsek, pak meč a nakonec blesk, a vzápětí bylo vidět, jak se nad oltářem vznáší sám Spasitel s trnovou korunou a z boku mu prýští krev. Syn člověka jim sám podal ruku. A zařaté dělnické pěsti se rozevřely jako květy a prsty se změnilly v bílé okvětní lístky, které, rozechvělé nadějí, sahaly po záchraně. A Spasitel nadlidskou silou věřící popadl a vytáhl je z hořícího domu, pozvedl je a podržel je v náruči jako ptáčata. A lidé lízali ukapávající med evangelia, jako vyděšené děti nacházeli u nebeského otce ochranu.

A kolem dokola bylo vidět, jak se manželé, sourozenci, sousedé, a dokonce i nepřátelé objímají a modlí se, aby jim byly odpuštěny hříchy, a zároveň s tím se u oltáře přijímalo Kristovo tělo a krev.

Spolu s upocenými děvečkami a chalupníky jsem poklekl a vložil si to do úst. To, čemu se říkalo Ježíš.

Ke konci velké mše probošt přečetl slib odměny, která připadne tomu, komu se podaří skolit medvěda zabijáka. Vyzval také všechny lidi, kteří by věděli něco o zmizelé děvečce Hildě Fredriksdotter Alatalové, aby to sdělili komisaři Brahemu.

Po bohoslužbě se mnozí návštěvníci kostela tlačili k proboštovi, aby mu poděkovali, mohli se ho dotknout a cítili, že je skutečný. Mi-

str následoval sedláky ven, a než se nadál, začali se kolem něj rojit. Byli tam nově probuzení věřící, tací, co je tížily hříchy, i jiní, u nichž převažovala zvědavost. Všichni chtěli maličký kousek probošta. Já sám jsem zůstal v kněžišti, a když se nikdo nedíval, posadil jsem se v části vyhrazené ženám. Lavice sice stačila vystydnout, ale já jsem věděl, že právě tam seděla ona. Chvatně jsem si klekl. Přitiskl jsem nos k dřevu a nadechl se její vůně.

V následujícím okamžiku se ozvalo zakašlání. Vyletěl jsem a vyděšeně jsem se rozhlédl kolem sebe. Teprve teď jsem zjistil, že si na jednu z lavic někdo lehl. Byla to žena v černém. Zvláště oddechovala a u úst měla pěnu, z koutků jí vytékala lepkavá tekutina.

„*Haluaisin... haluaisin puhua...*“ Chtěla bych mluvit s proboštem... ať mi probošt požehná...“

Natáhla se ke mně, měla zkažené zuby a z úst jí odporně páchlo. Ze všech sil se snažila posadit, ale podařilo se jí jenom trochu se obrátit, načež z lavice sklouzla na zem. Když jí hlava narazila do podlahy, uslyšel jsem tupé žuchnutí. Všechno se odehrálo tak rychle, že jsem nestačil zasáhnout. Nervózně jsem se jí pokusil pomoci na nohy. Nos měla zamazaný od krve a i z úst jí vybublávalo cosi červeného. Honem jsem jí vložil ruce pod zátylek a pod kolena a bezvládné tělo zvedl. Šaty jí páchly močí. Byla těžší, než jsem si myslel, jen s velkou námahou se mi s ní podařilo doklopýtat k východu. Tam jsem si stoupl na světle zaplavené schody. Babka zakašlala a já jsem ucítil, jak mi do obličeje stříká cosi mokrého. Když jsem se setkal s vylekanými pohledy diváků, pochopil jsem, že je to krev. Nemohl jsem dělat nic jiného než tam stát s tím temným uzlíkem v náručí. Stát tam s tím umírajícím tělem, zatímco prostí věřící na mě civěli.

„To je ten laponskej spratek!“ slyšel jsem někoho volat. „Co to provádí?“

Rychle jsem tělo položil na schody a spěchal zpátky do potemnělého kostela.